

A. Εισαγωγή

I) Άρθρο 23 Συντάγματος

1. Το κράτος λαμβάνει τα προσήκοντα μέτρα για τη διασφάλιση της συνδικαλιστικής ελευθερίας και την ανεμπόδιστη άσκηση των συναφών με αυτή δικαιωμάτων εναντίον κάθε προσβολής τους, μέσα στα όρια του νόμου.

2. Η απεργία αποτελεί δικαίωμα και ασκείται από τις νόμιμα συνεστημένες συνδικαλιστικές οργανώσεις για τη διαφύλαξη και προαγωγή των οικονομικών και εργασιακών γενικά συμφερόντων των εργαζομένων.

Απαγορεύεται η απεργία με οποιαδήποτε μορφή στους δικαστικούς λειτουργούς και σ' αυτούς που υπηρετούν στα σώματα ασφαλείας. Το δικαίωμα προσφυγής σε απεργία των δημοσίων υπαλλήλων και των υπαλλήλων της τοπικής αυτοδιοίκησης και των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, καθώς και του προσωπικού των κάθε μορφής επιχειρήσεων δημοσίου χαρακτήρα ή κοινής ωφέλειας, που η λειτουργία τους έχει ζωτική σημασία για την εξυπηρέτηση βασικών αναγκών του κοινωνικού συνόλου, υπόκειται στους συγκεκριμένους περιορισμούς του νόμου που το ρυθμίζει. Οι περιορισμοί αυτοί δεν μπορούν να φθάνουν έως την κατάργηση του δικαιώματος της απεργίας ή την παρεμπόδιση της νόμιμης άσκησης του.

II) Θέμα

Στην εργασία που ακολουθεί, θα ασχοληθούμε με την συνδικαλιστική ελευθερία, όπως κατοχυρώνεται στο σύνταγμά μας του 1975, άρθρο 23 (μετά την αναθεώρηση του 2001). Θα ερευνήσουμε διεξοδικά όλα τα στοιχεία της, την έννοια, την σημασία, τους φορείς, το πεδίο ισχύος της, το περιεχόμενό της, καθώς και τα δύο κυριότερα δικαιώματα που απορρέουν από αυτήν, την συλλογική αυτονομία και την απεργία. Θα αναφερθούμε επίσης και στην ανταπεργία των εργοδοτών, μια και το θέμα αυτό έχει προκαλέσει μεγάλο προβληματισμό στην θεωρία και την νομολογία. Με βάση το παραπάνω διάγραμμα θα έχουμε την δυνατότητα να αναλύσουμε το θέμα της συνδικαλιστικής ελευθερίας σε βάθος, με αποτέλεσμα να αποκτήσει ο αναγνώστης μια πλήρη εικόνα του θέματος.

B. Συνδικαλιστική ελευθερία

I) Ορισμός

Με τον όρο συνδικαλιστική ελευθερία εννοούμε το δικαίωμα να ιδρύει κανείς μαζί με άλλους συνδικαλιστική οργάνωση ή να προσχωρεί σε ήδη υπάρχουσα, με σκοπό την διαφύλαξη και την προαγωγή των εργασιακών και οικονομικών του συμφερόντων. 1. Στις μέρες μας το δικαίωμα αυτό απολαμβάνει αναγνώριση και κατοχύρωση από όλα σχεδόν τα συντάγματα των δημοκρατικών χωρών του κόσμου, αλλά και από πολλές διεθνείς συνθήκες, οι οποίες έχουν επικυρωθεί και από την χώρα μας, π.χ οι διεθνείς συμβάσεις εργασίας 11/1921, 87/1948, 98/1949, 139/1971, η οικουμενική διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου (1948), το διεθνές σύμφωνο για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα (1966), η ευρωπαϊκή σύμβαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου, ο ευρωπαϊκός κοινωνικός χάρτης κ.α 2.

II) Ιστορικά στοιχεία

1. Στον διεθνή χώρο

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, η συνδικαλιστική ελευθερία αποτελεί κατοχύρωση ενός πολύ σημαντικού δικαιώματος, το οποίο αναγνωρίζουν στις μέρες μας όλα σχεδόν τα σύγχρονα συντάγματα.

Μέχρι την κατοχύρωση αυτή, όμως, χρειάστηκαν μακροχρόνιοι αγώνες και δυναμικές κινητοποιήσεις του συνδικαλιστικού-εργατικού κινήματος, το οποίο κάνει την εμφάνισή του στα τέλη του 18ου αιώνα.

Ανέκαθεν, βέβαια, ο άνθρωπος είχε διακρίνει την σημασία της συστήσεως ενώσεων για την προαγωγή των επαγγελματικών του συμφερόντων, γι' αυτό και «σωματεία» εμφανίζονται κιόλας στα αρχαία χρόνια. Ο κώδικας του Hammurabi, μαρτυρεί πως το 2279 π.Χ, οι διάφοροι επαγγελματίες, τεχνίτες, έμποροι ήταν οργανωμένοι σε αναγκαστικά σωματεία. Αλλά και στην αρχαία Ελλάδα και ιδίως στην Αθήνα φαίνεται ότι λειτουργούσαν κάποια υποτυπώδη επαγγελματικά σωματεία, των σκυλοδεψών, των κεραμέων, των κωποξυστών κ.α. Γνωστός είναι άλλωστε ο Νόμος του Σόλωνα περί σωματείων (αρχές 6ου αι. π.Χ).³

Είναι η εποχή της αστικής και της βιομηχανικής επανάστασης 4. Ολοένα και περισσότεροι άνθρωποι συγκεντρώνονται στα μεγάλα αστικά κέντρα και απασχολούνται στις μεγάλες βιομηχανίες και μονάδες παραγωγής, συνήθως κάτω από άθλιες συνθήκες και πολύ δυσμενείς όρους. Η εκμετάλλευση της ανθρώπινης εργασίας και αξιοπρέπειας βρίσκονται στο αποκορύφωμά τους. Την ίδια περίοδο η αστική τάξη διεκδικεί (και πετυχαίνει) την απελευθέρωσή της από τον ζυγό των γαιοκτημόνων, την ανεξαρτητοποίηση και την συμμετοχή στην άσκηση της πολιτικής εξουσίας.

Μέσα στο κλίμα αυτό κάνει την εμφάνισή του το συνδικαλιστικό κίνημα, με την δημιουργία συνασπισμών (trade unions), συντεχνιών, αδελφοτήτων, σωματείων και συνδικάτων. Οι πρώτες ενώσεις αποσκοπούν στην προάσπιση των επαγγελματικών συμφερόντων των μελών τους και βασίζονταν στην ενστικτώδη αντίληψη μιας στενής κοινωνικής αλληλεγγύης, ενώ με το πέρασμα του καιρού και την ολοένα αυξανόμενη και απάνθρωπη εκμετάλλευση των εργατικών μαζών, δημιουργείται ένα προλεταριάτο με συγκεκριμένη ταξική συνείδηση, το οποίο στρέφεται πλέον ανοιχτά κατά της αστικής τάξης και του καπιταλιστικού συστήματος 5.

Η επανάσταση αυτή, ενισχυόμενη από τις διδαχές της γαλλικής επανάστασης, εξαπλώνεται ραγδαία σε όλη την Ευρώπη, με τεράστιες πολιτικές συνέπειες, μια και ξεκινά η εδραίωση του δημοκρατικού πολιτεύματος στον ευρωπαϊκό χώρο.

Σε όλες σχεδόν τις ευρωπαϊκές χώρες, οι συνδικαλιστικές οργανώσεις αντιμετωπίζουν αρχικά την απαγόρευση της νομοθεσίας (ήδη από το 1731 στην Γερμανία, από το 1799/1800 στην Αγγλία και από το 1791 στην Γαλλία 6 -ενδεικτική είναι η γαλλική νομοθεσία και ειδικότερα ο νόμος του Chapelier, που απαγόρευε τις ενώσεις εργαζομένων - coliations καθώς και τα αρθ.414 και 415 του ποινικού κώδικα, που επέβαλαν αυστηρές ποινές στους συμμετέχοντες σε απεργία⁷), ενώ αργότερα έρχεται η εποχή της ανοχής και της αναγνώρισής τους, με την συνταγματική κατοχύρωση της συνδικαλιστικής ελευθερίας. Πρώτη η Αγγλία επιτρέπει το 1824 τις εργατικές ενώσεις, ενώ ακολουθεί το 1831 το βελγικό σύνταγμα, καθώς και τα επαναστατικά συντάγματα της Γαλλίας και της Ιταλίας (1848). Η ελευθερία αυτή ίδρυσης και

λειτουργίας των συνδικάτων, θεμελιώθηκε στην ελευθερία ενώσεως, ενώ η συνδικαλιστική ελευθερία αρχίζει να κατοχυρώνεται ρητά στις αρχές του αιώνα μας, όπως για παράδειγμα το γερμανικό σύνταγμα της Βαϊμάρης το 1919 (αρθ. 159). Στα περισσότερα ευρωπαϊκά κράτη, βέβαια, η αναγνώριση έγινε στα συντάγματα που ψηφίστηκαν μετά τον β΄ παγκόσμιο πόλεμο 8.

2. Στην Ελλάδα

Ως προς την αναγνώριση της συνδικαλιστικής ελευθερίας η Ελλάδα ακολουθεί παρόμοια πορεία με αυτή των άλλων ευρωπαϊκών κρατών, η οποία, όμως, σημειώνεται αρκετά χρόνια αργότερα από τα κράτη αυτά. Αυτό οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι η χώρα μας απέκτησε αρκετά αργά την ανεξαρτησία της (μόλις το 1830 μετά από μακροχρόνια δουλεία), αλλά και στην υποτυπώδη κατάσταση της βιομηχανίας της.

Οι δυναμικοί αγώνες του εργατικού κινήματος στην Ελλάδα συνέβαλαν αρχικά στην ανοχή της έννομης τάξης ως προς τις συνδικαλιστικές οργανώσεις (ήδη το σύνταγμα του 1864 αναγνωρίζει την ελευθερία του συνεταιρίζεσθαι, απ' την οποία μπορεί να συναχθεί η συνδικαλιστική ελευθερία). Η ρητή συνταγματική κατοχύρωση έρχεται πολύ αργότερα, στο Σύνταγμα του 1975, το οποίο αφιερώνει στην συνδικαλιστική ελευθερία ειδική διάταξη (αρθ.23 § 1). Το βήμα αυτό επιτυγχάνεται έτσι ώστε η χώρα μας να συμβαδίσει με τα άλλα ευρωπαϊκά συντάγματα, αλλά και χάριν των δυναμικών κινητοποιήσεων του εργατικού κινήματος(θυμίζουμε τα πρώτα ελληνικά εργατικά σωματεία στα ναυπηγεία της Σύρου το 1879, τα οποία προβαίνουν στις πρώτες απεργίες, τα πρώτα σωματεία της Αθήνας το 1882, τα οποία προβαίνουν σε εξίσου σημαντικές κινητοποιήσεις, όπως η απεργία των μεταλλωρύχων της γαλλικής εταιρίας στο Λαύριο το 1887). Μετά την ταραχώδη περίοδο 1879-1908, περνάμε σε μια νέα φάση για τον ελληνικό συνδικαλισμό, στην οποία σημειώνεται η ίδρυση των εργατικών κέντρων, με σταθμό το 1918 , όταν και ιδρύεται η ΓΣΕΕ και οι κλαδικές ομοσπονδίες 9.

III)Σημασία

Η συνδικαλιστική ελευθερία συγκαταλέγεται στα βασικότερα ατομικά δικαιώματα του ανθρώπου. Μέσω αυτής δύναται να διασφαλίσει ο άνθρωπος την θέση εργασίας του, να βελτιώσει τους όρους και τις συνθήκες παροχής της, καθώς και την αμοιβή του. Συνάμα αποτελεί σπουδαία εγγύηση της δημοκρατίας και της ελευθερίας εν γένει, μια και προάγει την κοινωνική ισότητα, ισότητα των δυνάμεων και θέτει τα θεμέλια για μια κοινωνία ίσων ευκαιριών.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα της πολύ σημαντικής συμβολής των συνδικαλιστικών οργανώσεων στην κατοχύρωση των ατομικών δικαιωμάτων και την εδραίωση της δημοκρατίας, είναι η δράση του ανεξάρτητου συνδικάτου «αλληλεγγύη» την δεκαετία του 1980 στην Πολωνία, η οποία οδήγησε την χώρα στον εκδημοκρατισμό και την ανάπτυξη των ατομικών ελευθεριών, σε μια αρκετά δύσκολη περίοδο, όταν η χώρα τελούσε υπό κομμουνιστικό καθεστώς.

IV) Έννοια

Η συνδικαλιστική ελευθερία κατοχυρώνεται στο σύνταγμά μας στο άρθρο 23, το οποίο συγκαταλέγεται στο κεφάλαιο των ατομικών δικαιωμάτων, και συγκεκριμένα σε αυτά που αφορούν τις οικονομικές ελευθερίες.

Στην πρώτη παράγραφο του άρθρου αυτού αναφέρεται πως «το κράτος λαμβάνει τα προσηκόντα μέτρα για τη διασφάλιση της συνδικαλιστικής ελευθερίας και την ανεμπόδιστη άσκηση των συναφών με αυτή δικαιωμάτων εναντίον κάθε προσβολής τους, μέσα στα όρια του νόμου».

Με τον όρο συνδικαλιστική ελευθερία κατοχυρώνεται το ατομικό δικαίωμα του πολίτη να ιδρύει, να προσχωρεί, να απέχει ή να αποχωρεί από μια συνδικαλιστική οργάνωση, όπως και το δικαίωμα της ίδιας συνδικαλιστικής οργάνωσης να υπάρχει και να λειτουργεί ελεύθερα και αυτόνομα (συλλογικό δικαίωμα). Επίσης προστατεύονται και τα συναφή με την συνδικαλιστική ελευθερία δικαιώματα, δηλαδή η συλλογική αυτονομία και η απεργία, γεγονός που δίδει τις εγγυήσεις για ελεύθερο συνδικαλισμό (θεσμική εγγύηση).

Στην παράγραφο αυτή αναφέρεται ρητά η υποχρέωση του κράτους να διασφαλίζει την ελευθερία και την ακώλυτη άσκηση της συνδικαλιστικής ελευθερίας. Αυτό αποτελεί εξειδίκευση της γενικής υποχρεώσεως των κρατικών οργάνων, να διασφαλίζουν την ακώλυτη άσκηση των δικαιωμάτων του ανθρώπου (αρθ.25§1 Σ). Σύμφωνα μάλιστα με την διάταξη αυτή, η συνδικαλιστική ελευθερία προστατεύεται όχι μόνο έναντι του κράτους, αλλά και έναντι κάθε τρίτου «κατά πάσης προσβολής», γεγονός που σημαίνει πως το δικαίωμα αυτό προστατεύεται απόλυτα.

Τέλος η κατοχύρωση του παραπάνω διακαιώματος τελεί υπό την επιφύλαξη του νόμου, γεγονός που μας παραπέμπει (κυρίως) στους ν.1264/1982, 1915/1990, 2224/1994, 1876/1990, 1361/1983 και 1712/1987, οι οποίοι εξειδικεύουν την συνταγματική ρύθμιση.

Συνοψίζοντας, λοιπόν, η πρώτη παράγραφος του άρθρου 23 του συντάγματός μας προβαίνει σε μια τριπλή κατοχύρωση της συνδικαλιστικής ελευθερίας (ως ατομικό, συλλογικό δικαίωμα και ως θεσμική εγγύηση) και την θέτει εντός των ορίων του νόμου.

Στην δεύτερη παράγραφο του άρθρου 23 ο συνταγματικός νομοθέτης προβαίνει σε ρητή κατοχύρωση του δικαιώματος της απεργίας, το οποίο είχε αναφερθεί έμμεσα και στην πρώτη παράγραφο του άρθρου, με βάση το οποίο μαζί με την συνδικαλιστική ελευθερία προστατεύονται και τα συναφή με αυτήν δικαιώματα, εναντίον κάθε προσβολής τους. Για τον νομοθέτη δεν αρκεί αυτή η έμμεση αναφορά και αφιερώνει στην απεργία ξεχωριστή διάταξη, γεγονός που τονίζει την σπουδαιότητά της.

V) Τριτενέργεια

Πάγια άποψη της θεωρίας υποστηρίζει πως το άρθρο 23 του Σ. αναπτύσσει άμεση τριτενέργεια. Η άποψη αυτή βρίσκει έρεισμα στην διατύπωση της διάταξης, «το κράτος προστατεύει την συνδικαλιστική ελευθερία εναντίον κάθε προσβολής», δηλαδή εναντίον κάθε προσβολής του κράτους, φορέων δημόσιας εξουσίας αλλά και ιδιωτών, φυσικών και νομικών προσώπων. Σήμερα βέβαια είναι κάπως άστοχο να μιλάμε για άμεση τριτενέργεια, όταν η θεωρία (ως έναν βαθμό) και η νομολογία δεν προβαίνουν πλέον στην διάκριση ιδιωτικού-δημοσίου δικαίου και αντιμετωπίζουν το δίκαιο σαν μία ενότητα 10. Σύμφωνα με το Σύνταγμα, λοιπόν, η προστασία της συνδικαλιστικής ελευθερίας είναι πλήρης και απόλυτη, αδιάφορο αν την προσβολή την διαπράττει φορέας δημόσιας ή ιδιωτικής εξουσίας.

VI) Φορείς

Σύμφωνα με το άρθρο 23§1 Σ, την συνδικαλιστική ελευθερία απολαμβάνουν τόσο οι

εργαζόμενοι όσο και οι εργοδότες, καθώς και οι ίδιες οι συνδικαλιστικές τους οργανώσεις. Φορείς του δικαιώματος αυτού αποτελούν και οι ανήλικοι, σύμφωνα με τον ν.1264/1982, καθώς και οι αλλοδαποί/ανιθαγενείς που διαμένουν και εργάζονται νομίμως στην χώρα μας , άρθρο 7 ν.1264/1982. Το κράτος και τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου (νπδδ), δεν μπορούν να είναι φορείς του παραπάνω δικαιώματος, μια και δεν είναι υποκείμενα ατομικών δικαιωμάτων. Ομοίως η απεργία κατοχυρώνεται και για τους ημεδαπούς και για τους αλλοδαπούς, αλλά και για τους ανηλίκους. Σκόπιμο είναι να διευκρινίσουμε στο σημείο αυτό πως φορείς της συνδικαλιστικής ελευθερίας είναι αποκλειστικά οι συνδικαλιστικές οργανώσεις που στοχεύουν στην βελτίωση των όρων και των συνθηκών εργασίας των μελών τους και όχι οποιαδήποτε οργάνωση, πχ. φοιτητική (γι' αυτές προβλέπεται συγκεκριμένη συνταγματική ρύθμιση, αρθ.16§5 Σ.11).

Πρόβλημα γεννάται μόνο ως προς την απεργία των εργοδοτών (ανταπεργία), μια και στο αρθ.23§2 του Σ. ο συνταγματικός νομοθέτης κατοχυρώνει ρητά μόνο την απεργία των εργαζομένων και δεν αναφέρει τίποτα σχετικά με την ανταπεργία των εργοδοτών 12. Στο σημείο αυτό θα επανέλθουμε στο οικείο κεφάλαιο.

VII) Πεδίο ισχύος

Αρχικά η συνδικαλιστική ελευθερία αφορούσε μόνο τις ιδιωτικές επιχειρήσεις, σιγά σιγά, όμως, επεκτάθηκε και στο δημόσιο. Πλέον λοιπόν επιτρέπονται από το δίκαιο και οι συνδικαλιστικές ενώσεις των δημοσίων υπαλλήλων, των υπαλλήλων των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης και των λοιπών νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου ή δημοσίων επιχειρήσεων καθώς και των δικαστικών λειτουργών, προσωπικό σωμάτων ασφαλείας (αρθ.12§4, 89§5 Σ, ν.1264/1982). Το Σύνταγμα επιτρέπει μάλιστα και την άσκηση απεργίας από τις παραπάνω συνδικαλιστικές οργανώσεις, κάτω βέβαια από ορισμένους περιορισμούς και εξαιρώντας ρητά τους δικαστικούς υπαλλήλους και όσους υπηρετούν στα σώματα ασφαλείας (αρθ.23§2 Σ.).

VIII) Περιεχόμενο

1. Η συνδικαλιστική ελευθερία σαν ατομικό δικαίωμα

Σαν ατομικό δικαίωμα, η συνδικαλιστική ελευθερία σημαίνει την ελευθερία των εργαζομένων και των εργοδοτών να ιδρύουν μαζί με άλλους ή να προσχωρούν σε ήδη υπάρχουσες συνδικαλιστικές οργανώσεις, χωρίς να χρειάζεται προηγούμενη άδεια της αρχής 13. Ο νόμος 1264/82 θέτει τον εξής περιορισμό περιορισμό : Ο εργαζόμενος μπορεί να γίνει μέλος μιας μόνο συνδικαλιστικής οργάνωσης της επιχείρησης που δουλεύει και μιας του επαγγελματικού κλάδου απασχόλησής του, τις οποίες βέβαια μπορεί να επιλέξει ελεύθερα ο ίδιος , άρθρο 7§1 ν.1264/1982. Τα μέλη των συνδικαλιστικών οργάνωσεων διατηρούν την ιδιότητά τους και δεν μπορούν να αποβληθούν παρά μόνο με την τήρηση των σχετικών διαδικασιών (αρθ.7 ν.1264/1982).

Συγχρόνως προστατεύεται και το δικαίωμα του ατόμου να μην προσχωρήσει σε κάποια συνδικαλιστική οργάνωση ή να αποχωρήσει από κάποια στην οποία είχε ενταχθεί, χωρίς δυσμενείς γι' αυτόν συνέπειες (αρνητική συνδικαλιστική ελευθερία 14).

2. Η συνδικαλιστική ελευθερία σαν συλλογικό δικαίωμα

Σαν συλλογικό δικαίωμα, η συνδικαλιστική ελευθερία σημαίνει το δικαίωμα της συνδικαλιστικής οργάνωσης να υπάρχει και να λειτουργεί ανεξάρτητα και αυτόνομα. Ειδικότερα, μια συνδικαλιστική οργάνωση δεν μπορεί να καταργηθεί ή να μεταβληθεί σε νπδδ (οπότε παύει να συνιστά και συνδικαλιστική οργάνωση), ούτε να υποβληθεί σε δυσμενή μεταχείριση (δικαίωμα υποστάσεως). Η συνδικαλιστική οργάνωση καθορίζει μόνη της το καταστατικό της, με το οποίο θεσπίζει τους κανόνες της εσωτερικής της οργάνωσης και διοίκησής της και δεν της επιβάλλονται από κανέναν τρίτο (δικαίωμα οργανωτικής αυτονομίας). Δύναται επίσης να ενωθεί με άλλες οργανώσεις και να συστήσει ομοσπονδίες ή συνομοσπονδίες (δικαίωμα συνενώσεως). Τέλος η συνδικαλιστική οργάνωση καθορίζει μόνη της την δράση της για την διαφύλαξη και προαγωγή των οικονομικών και εργασιακών γενικά συμφερόντων των μελών της (ελευθερία δράσης) 15. Στο σημείο αυτό κάνουμε λόγο για την συλλογική αυτονομία, το δικαίωμα της συνδικαλιστικής οργάνωσης να προβαίνει στην σύναψη συλλογικών συμβάσεων εργασίας μετά από διαπραγματεύσεις, καθώς και σε απεργίες, κάθε φορά που το κρίνει αναγκαίο. Στα θέματα αυτά θα επανέλθουμε.

3. Η συνδικαλιστική ελευθερία σαν θεσμική εγγύηση.

Σαν θεσμική εγγύηση, η συνδικαλιστική ελευθερία σημαίνει την κατοχύρωση του ελεύθερου συνδικαλισμού ως θεσμού. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, η συνδικαλιστική ελευθερία αποτελεί έναν πολύ σημαντικό θεσμό, ο οποίος εγγυάται (μέσω των συλλογικών διαπραγματεύσεων και της απεργίας) την δημοκρατία και την ελευθερία εν γένει, μια και εξασφαλίζει μια ισότητα των δυνάμεων μεταξύ εργαζομένων και εργοδοτών, διασφαλίζοντας έτσι την κοινωνική ειρήνη. Για να επιτευχθεί βέβαια ο σκοπός αυτός είναι αναγκαία η δημοκρατική οργάνωση και λειτουργία των συνδικαλιστικών οργανώσεων. Μάλιστα κάποια ευρωπαϊκά συντάγματα όπως αυτά της Ιταλίας, της Ισπανίας και της Πορτογαλίας περιέχουν ειδικές διατάξεις ως προς αυτό το θέμα 16. Αλλά και ο ν.1264/82 διακατέχεται από το δημοκρατικό πνεύμα, μια και περιέχει διατάξεις για περιοδικές εκλογές, εφαρμογή του εκλογικού συστήματος της απλής αναλογικής, μυστική ψηφοφορία και έλεγχο των αποφάσεων της συνέλευσης, άρθρα 7-9 ν.1264/1982.

Γ. Συλλογική Αυτονομία

I) Ορισμός

Στην συλλογική αυτονομία αναφερθήκαμε ήδη δύο φορές στην μέχρι τώρα ανάλυσή μας. Στο σημείο αυτό θα ασχοληθούμε πιο διεξοδικά με αυτήν, ξεκινώντας με την ανάπτυξη ενός ορισμού.

Με τον όρο συλλογική αυτονομία εννοούμε την ελευθερία των συνδικαλιστικών οργανώσεων (εργαζομένων και εργοδοτών) να καθορίζουν μόνες τους την δράση τους για την προαγωγή των επαγγελματικών συμφερόντων των μελών τους, τους όρους εργασίας τους, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους, προβαίνοντας στην σύναψη συλλογικών συμβάσεων εργασίας μετά από διαπραγματεύσεις.

II) Γενικά

Για την ύπαρξη της συλλογικής αυτονομίας, αναγκαία είναι η σύμπραξη του κράτους.

Μάλιστα το Σύνταγμά μας στην §1 του αρθ.23 επιβάλλει στο κράτος την υποχρέωση να λάβει τα αναγκαία μέτρα για την ελεύθερη άσκηση της συνδικαλιστικής ελευθερίας, μέσα στα όρια του νόμου. Αυτό σημαίνει πως το κράτος οφείλει να προβεί στη δημιουργία νόμων, που θα εγγυώνται την ελεύθερη άσκηση συνδικαλιστικής ελευθερίας, δηλαδή νόμους που θα ρυθμίζουν τις διαδικασίες και τους όρους σύναψης των ΣΣΕ, καθώς και την ίδρυση και την λειτουργία των συνδικαλιστικών οργανώσεων¹⁷.

Η σύμπραξη αυτή του κράτους είναι εύλογη, αν αναλογιστεί κανείς πως το Σ. προβαίνει σε γενική αναγνώριση/κατοχύρωση των ατομικών δικαιωμάτων, τα οποία βέβαια χρειάζονται εξειδίκευση, ρύθμιση και οριοθέτηση. Το Σ, δίνει απλά την κατευθυντήρια γραμμή, τον γενικό προσανατολισμό, με βάση τον οποίο θα θεσπιστούν ειδικότεροι νόμοι,

οι οποίοι θα προβαίνουν σε οριοθέτηση του δικαιώματος της συνδικαλιστικής ελευθερίας, έχοντας ως κριτήρια την φύση και τον σκοπό του δικαιώματος. Οι νόμοι αυτοί είναι άκρως απαραίτητοι για την πλήρη προστασία των ατομικών δικαιωμάτων, πχ η άσκηση του δικαιώματος του συνεταιρίζεσθαι προϋποθέτει απαραίτητα την έκδοση νόμου περί σωματείων¹⁸.

Δεν μιλάμε λοιπόν για περιορισμό του δικαιώματος της συνδικαλιστικής ελευθερίας, αλλά για οριοθέτηση, φυσικά πάντοτε μέσα στα πλαίσια που διαγράφονται από το Σύνταγμα. Τυχόν περιορισμοί επιβάλλονται από τον συνταγματικό νομοθέτη ρητώς, όπου είναι αναγκαίο, πχ στην §2 του αρθ.23 του Σ, όπου απαγορεύεται το δικαίωμα της απεργίας για τους δικαστικούς λειτουργούς και τους υπηρετούντες στα σώματα ασφαλείας, και υπόκειται σε περιορισμούς για τους δημοσίους υπαλλήλους, τους υπαλλήλους της τοπικής αυτοδιοίκησης και το προσωπικό επιχειρήσεων κοινής ωφέλειας¹⁹.

Η διάταξη του αρθ.23 §1 του Σ εξασφαλίζει στις συνδικαλιστικές οργανώσεις ένα ελάχιστο πεδίο δράσης, einen Kernbereich -κατά την διατύπωση του γερμανικού συνταγματικού δικαστηρίου (Bundesverfassungsgericht)- μέσα στο οποίο μπορούν ελεύθερα και χωρίς έξωθεν παρεμβάσεις να αναπτύσσουν μόνες τους την δράση τους για την προαγωγή των επαγγελματικών συμφερόντων των μελών τους, τους όρους και τις συνθήκες εργασίας τους, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους, με την σύναψη ΣΣΕ.

Αυτό βέβαια φαίνεται να έρχεται σε σύγκρουση με την ρυθμιστική εξουσία του κράτους, το οποίο επιδιώκει να παρεμβαίνει σε όλους τους τομείς της κοινωνικής ζωής, επομένως και στον εργασιακό, που συγκαταλέγεται στους πιο βασικούς.

Πράγματι το κράτος προσπαθεί να παρεμβαίνει στις εργασιακές σχέσεις και στις σχέσεις εργαζομένων και εργοδοτών άμεσα και έμμεσα. Άμεσα, όταν πχ το κράτος ρυθμίζει απ'ευθείας τον χρόνο εργασίας των εργαζομένων και έμμεσα, όταν το κράτος δεν ρυθμίζει απ'ευθείας τις εργασιακές σχέσεις, αλλά θεσπίζει τις διαδικασίες για την ρύθμισή τους, πχ όταν ο νομοθέτης ρυθμίζει τους όρους της μεσολάβησης και της διαιτησίας²⁰. Η ρυθμιστική αυτή εξουσία του κράτους απειλεί την συλλογική αυτονομία, είναι με άλλα λόγια σε θέση να πλήξει ανεπανόρθωτα την αποτελεσματικότητά της ή και να περιορίσει κατά πολύ τον ρυθμιστικό της χώρο, με αποτέλεσμα την αδράνειά της.

III) Ειδικότερα για το άρθρο 22§2 Σ.

Η συλλογική αυτονομία αποτελεί το σπουδαιότερο δικαίωμα που απορρέει από την συνδικαλιστική ελευθερία, κατοχυρώνεται όμως ειδικά στο αρθ.22§2 του Σ. Στο άρθρο αυτό θα αναφερθούμε με συντομία, μια και δεν αποτελεί αντικείμενο της

εργασίας μας, βρίσκεται όμως σε άμεση συνάφεια με τα όσα αναφέρει το αρθ. 23 §1 του Σ.

Το άρθρο 22§2 του Σ. αναφέρει : “Με νόμο καθορίζονται οι γενικοί όροι εργασίας, που συμπληρώνονται από τις συλλογικές συμβάσεις εργασίας συναπτόμενες με ελεύθερες διαπραγματεύσεις και, αν αυτές αποτύχουν, με τους κανόνες που θέτει η διαιτησία”.

Η διάταξη αυτή πραγματεύεται το ίδιο θέμα με το άρθρο 23 του Σ., τον τρόπο ρύθμισης των εργασιακών σχέσεων και κάνει λόγο για γενικούς όρους εργασίας, οι οποίοι καθορίζονται με βάση ένα σύστημα τριών βαθμίδων 21, σε πρώτο βαθμό από τον νομοθέτη, έπειτα συμπληρώνονται με τις ΣΣΕ μετά από ελεύθερες διαπραγματεύσεις και τέλος αν αυτές αποτύχουν, με την διαδικασία της διαιτησίας. Στο σημείο αυτό φαίνεται να υπάρχει μια κάποια διάσταση με τα όσα είπαμε στα πλαίσια του άρθ.23§1, σύμφωνα με το οποίο το κράτος εγγυάται στις συνδικαλιστικές οργανώσεις ένα ελάχιστο πεδίο δράσης, όπου μπορούν αυτόνομες να ρυθμίζουν τους όρους και τις συνθήκες εργασίας των μελών τους, μια και η διάταξη που εξετάζουμε δίνει προβάδισμα στην ρυθμιστική εξουσία του νομοθέτη και στις ΣΣΕ αναθέτει απλά συμπληρωματικό ρόλο.

Το πρόβλημα αυτό είναι φαινομενικό, οι διατάξεις σε καμιά περίπτωση δεν συγκρούονται, αλλά αλληλοσυμπληρώνονται 22.

Το νόημα του αρθ.22§2 είναι πως το κράτος προβαίνει πρώτο στην αναγνώριση και στην κατοχύρωση των ατομικών δικαιωμάτων και ελευθεριών, γι αυτό και καθορίζει τους γενικώς ισχύοντες όρους εργασίας με τρόπο γενικό και αφηρημένο. Ορίζει τα κατώτατα όρια προστασίας των εργασιακών δικαιωμάτων, έτσι ώστε να ανταποκρίνονται στην αξιοπρέπεια του ανθρώπου (αρθ 2 Σ). Αφήνει έπειτα ελεύθερο το πεδίο για τις ΣΣΕ, οι οποίες με βάση τα κατώτατα αυτά όρια μπορούν να ρυθμίσουν τους όρους εργασίας των μισθωτών και μάλιστα με τρόπο ευνοϊκότερο από ότι ο νόμος. Εξασφαλίζεται έτσι η αρμονική συνύπαρξη και των δύο ρυθμιστικών εξουσιών.

Αποκλειστική ρύθμιση των όρων εργασίας από το κράτος επιτρέπεται μόνο κατ' εξαίρεση και μόνο για λόγους γενικότερου κοινωνικού συμφέροντος. Για να μην προσβάλλεται η νομιμότητα και επιτυγχάνεται αδικαιολόγητος περιορισμός των ατομικών δικαιωμάτων (με κατάχρηση του όρου «γενικότερο συμφέρον»), είναι αναγκαίο να ερευνώνται διεξοδικά οι εκάστοτε συνθήκες με βάση την αρχή τις αναλογικότητας. Αν δηλαδή η αποκλειστική ρύθμιση των όρων εργασίας απ' το κράτος δεν υπερέβη σε έκταση και διάρκεια το αναγκαίο μέτρο για την ικανοποίηση του γενικότερου κοινωνικού συμφέροντος, ούτε έθιξε τον ελάχιστο πυρήνα δράσης της συλλογικής αυτονομίας 23.

Λίγα λόγια τώρα ειδικότερα για τις συλλογικές διαπραγματεύσεις.

IV) Συλλογικές διαπραγματεύσεις.

Συλλογικές είναι οι διαπραγματεύσεις που διεξάγονται μεταξύ των συνδικαλιστικών οργανώσεων εργαζομένων και εργοδοτών με σκοπό την σύναψη συλλογικών συμβάσεων εργασίας, ΣΣΕ. Είναι ελεύθερες, καλόπιστες και δεν υπόκεινται σε εξωτερικές πιέσεις και παρεμβάσεις (ιδίως από το κράτος). Ειδικότερα για τις συλλογικές διαπραγματεύσεις ορίζει ο ν.1876/1990. Στο άρθρο 7 του νόμου αυτού αναφέρεται πως οι κανονιστικοί όροι της συλλογικής σύμβασης εργασίας έχουν άμεση και αναγκαστική ισχύ, προσδίδοντας έτσι στο κανονιστικό μέρος της ΣΣΕ ισχύ ουσιαστικού νόμου. Το μέρος αυτό ισχύει τόσο για τους συμβαλλομένους, όσο και για τους τρίτους και λαμβάνεται αυτεπαγγέλτως υπόψη από τα δικαστήρια. Υπάρχει

βέβαια και το ενοχικό μέρος της συμβάσεως που δεσμεύει μόνο τους συμβαλλομένους. Το ενοχικό μέρος της ΣΣΕ μπορεί να μεταβληθεί, να τροποποιηθεί και να καταργηθεί από τα συμβαλλόμενα μέρη (η ΣΣΕ είναι πάντα σύμβαση ιδιωτικού δικαίου). Το τρίτο σκαλοπάτι στο σύστημα βαθμίδων που εισάγει το άρθρο 22§2 είναι η διαιτησία, στην οποία καταλήγουν τα πράγματα μετά από αποτυχία των συλλογικών διαπραγματεύσεων.

V) Διαιτησία

Η διαιτησία είναι αποτελεί το στάδιο εκείνο, κατά το οποίο επιδιώκεται μια συμβιβαστική λύση για τον καθορισμό των όρων εργασίας, όταν αποτύχουν οι συλλογικές διαπραγματεύσεις. Σκοπός της διαιτησίας είναι να αποφευχθούν οι απεργιακές κινητοποιήσεις, που απειλούνται συνήθως μετά την αποτυχία των συλλογικών διαπραγματεύσεων, να αποκατασταθεί ένα κλίμα ειρήνης και εμπιστοσύνης μεταξύ των αντιπάλων συνδικαλιστικών οργανώσεων εργαζομένων και εργοδοτών και να συναφθεί εν τέλει ΣΣΕ. Πράγματι το άρθρο 16 του ν.1876/1990 αναφέρει πως η απόφαση του διαιτητή εξομοιώνεται με ΣΣΕ (§3). Οι απόψεις δίστανται ως προς το ποιο είδος διαιτησίας εννοεί το αρθ.22§2 του Σ., την προαιρετική ή την υποχρεωτική. Ο Κ.κ Λεβέντης στο βιβλίο του, συλλογικό εργατικό δίκαιο 24, τάσσεται υπέρ της άποψης της υποχρεωτικής διαιτησίας. Κατά την άποψη του δεν μπορεί να γίνεται λόγος στο Σ για προαιρετική διαιτησία, για την οποία μπορούν να αποφασίσουν ελεύθερα οι συνδικαλιστικές οργανώσεις (και η οποία απορρέει ήδη από το άρθρο 8§1 του Σ.) και σε κανέναν βαθμό δεν απειλεί την συλλογική αυτονομία. Γίνεται λόγος επομένως για υποχρεωτική διαιτησία, την οποία υποχρεώνονται να αποδεχτούν τα συμβαλλόμενα μέρη, παρά τις όποιες αντιρρήσεις τους, και της οποίας οι αποφάσεις είναι δεσμευτικές και επέχουν θέση ΣΣΕ. Για την υποχρεωτική διαιτησία έχουν διατυπωθεί αντιρρήσεις ως προς την συνταγματικότητά της, κυρίως επειδή αντιβαίνει στο άρθρο 5§1 του Σ. Την αντισυνταγματικότητα της υποχρεωτικής διαιτησίας δέχεται και η νομολογία 25. Για τους θεσμούς της μεσολάβησης και της διαιτησίας ορίζουν τα άρθρα 14-18 του νόμου 1876/1990 26. Συνοψίζοντας, το άρθρο 22§2 του Σ. κάνει λόγο για 3 βαθμίδες ρυθμιστικής εξουσίας, του νομοθέτη, των συλλογικών διαπραγματεύσεων και της διαιτησίας. Η διάταξη αυτή δίνει μεν προβάδισμα στον νομοθέτη (ο οποίος έχει γενική ρυθμιστική εξουσία και θεσπίζει τους γενικώς ισχύοντες όρους εργασίας, τα κατώτατα όρια προστασίας), αλλά αναγνωρίζει και την ρυθμιστική εξουσία της συλλογικής αυτονομίας, η οποία με βάση τον νόμο προβαίνει στην ειδικότερη ρύθμιση των όρων εργασίας, μέσω των συλλογικών διαπραγματεύσεων και αν αυτές αποτύχουν, μέσω της διαιτησίας. Το νόημα λοιπόν του αρθ.22§2 του Σ. είναι πως περιορίζει την παντοδυναμία του νομοθέτη υπέρ της συλλογικής αυτονομίας. Την ίδια αυτή άποψη ως προς την ερμηνεία του αρθ.22§2 του Σ. υποστηρίζει και η νομολογία 27. Στο σημείο αυτό έχουμε ολοκληρώσει την ανάλυση της πρώτης παραγράφου του άρθρου 23 του Συντάγματος και προχωράμε στην δεύτερη, η οποία έχει να κάνει με τη απεργία.

Δ. Απεργία

Η δεύτερη παράγραφος του άρθρου 23 του Συντάγματος αναφέρει :
« Η απεργία αποτελεί δικαίωμα και ασκείται από τις νόμιμα συνεστημένες συνδικαλιστικές οργανώσεις για τη διαφύλαξη και προαγωγή των οικονομικών και

εργασιακών γενικά συμφερόντων των εργαζομένων.

Απαγορεύεται η απεργία με οποιαδήποτε μορφή στους δικαστικούς λειτουργούς και σ' αυτούς που υπηρετούν στα σώματα ασφαλείας. Το δικαίωμα προσφυγής σε απεργία των δημοσίων υπαλλήλων και των υπαλλήλων της τοπικής αυτοδιοίκησης και των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου, καθώς και του προσωπικού των κάθε μορφής επιχειρήσεων δημοσίου χαρακτήρα ή κοινής ωφέλειας, που η λειτουργία τους έχει ζωτική σημασία για την εξυπηρέτηση βασικών αναγκών του κοινωνικού συνόλου, υπόκειται στους συγκεκριμένους περιορισμούς του νόμου που το ρυθμίζει. Οι περιορισμοί αυτοί δεν μπορούν να φθάνουν έως την κατάργηση του δικαιώματος της απεργίας ή την παρεμπόδιση της νόμιμης άσκησης του ».

I) Έννοια - Ορισμός.

Η απεργία αποτελεί (μαζί με τις συλλογικές διαπραγματεύσεις) μια από τις κυριότερες μορφές της συνδικαλιστικής δράσης, για τον λόγο αυτό προστατεύεται κατ' αρχάς στα πλαίσια της συνδικαλιστικής ελευθερίας, αρθ. 23§1 του Σ. Συγχρόνως αποτελεί όμως και ένα σημαντικότατο κοινωνικό φαινόμενο, με σπουδαίο ρόλο ως προς την προαγωγή των γενικότερων συμφερόντων των εργαζομένων, γι' αυτό και ο νομοθέτης αποφάσισε να το αναγνωρίσει και να το κατοχυρώσει ρητά ως δικαίωμα στην §2 του άρθρου 23 του Σ.

Με τον όρο απεργία εννοούμε την ομαδική αποχή εργαζομένων από την εργασία τους, με σκοπό να ασκηθεί πίεση στην εργοδοτική πλευρά, έτσι ώστε να διαφυλαχθούν και να προαχθούν τα συμφέροντά τους. Τρία λοιπόν είναι τα βασικά συστατικά στοιχεία της απεργίας, α) η αποχή από την εργασία, β) ο ομαδικός χαρακτήρας της αποχής-η απεργία ως δικαίωμα ασκείται μόνο συλλογικά- και γ) ο αγωνιστικός σκοπός 28. Ο κ.κ Παπασταύρου 29 ορίζει την απεργία ως την « προσχεδιασμένη πρόσκαιρη συλλογική αποχή μισθωτών από την εργασία τους, με σκοπό την άσκηση πίεσης κατά κανόνα στον εργοδότη τους, ενδεχομένως και σε τρίτο, και με την βούληση της επανάληψης της ομαλής παροχής εργασίας μετά την λήξη της αγωνιστικής δράσης». Προσθέτει λοιπόν στον παραπάνω ορισμό τα στοιχεία της προσωρινότητας, της βούλησης επανάληψης της ομαλής λειτουργίας της εργασιακής σχέσης, καθώς και τον ομαδικό σχεδιασμό της αποχής από την εργασία. Το Σύνταγμα εισάγει μια προϋπόθεση για την άσκηση του δικαιώματος της απεργίας, να αναλάβει την ευθύνη της πραγματοποίησής της κάποια νόμιμα συνεστημένη συνδικαλιστική οργάνωση. Αυτό σημαίνει πως η αδέσποτη απεργία απαγορεύεται. Νόμιμα συνεστημένη συνδικαλιστική οργάνωση είναι εκείνη που ιδρύεται με βάση τους κανόνες που θέτει ο νόμος 1264/1982.

II) Διεθνείς εγγυήσεις

Η απεργία αποτελεί θεμελιώδες ατομικό δικαίωμα, γι' αυτό και προστατεύεται από τα περισσότερα διεθνή κείμενα 30.

Τα περισσότερα διεθνή κείμενα αναγνωρίζουν και κατοχυρώνουν ρητώς την συνδικαλιστική ελευθερία και στα πλαίσιά της κατοχυρώνουν και αναγνωρίζουν και το δικαίωμα της απεργίας, ως κορυφαία μορφή της συνδικαλιστικής δράσης. Συγκεκριμένα μιλάμε για την ευρωπαϊκή σύμβαση των δικαιωμάτων του ανθρώπου (1950), άρθρο 11, καθώς και για την ΔΣΕ 87/1948, οι οποίες έχουν επικυρωθεί από την Ελλάδα. Τα ίδια ισχύουν και για την διακήρυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου των ηνωμένων εθνών, αρθ.23 IV.

Ρητώς προστατεύεται το δικαίωμα της απεργίας στο άρθρο 6§4 του Ευρωπαϊκού

κοινωνικού χάρτη, που επικυρώθηκε από την χώρα μας με τον ν.1426/1984. Οι διατάξεις των άρθρων 5 και 6 δεν δεσμεύουν όμως την Ελλάδα, εξαιτίας της ρητής επιφύλαξης που διατύπωσε ως προς αυτά.

Ρητά επίσης προστατεύεται η απεργία και στο άρθρο 8 του διεθνούς συμφώνου για τα οικονομικά κοινωνικά και μορφωτικά δικαιώματα, 1966, η οποία έχει επικυρωθεί από την Ελλάδα. Θέτει βέβαια το δικαίωμα της απεργίας υπό την γενική επιφύλαξη του νόμου (το δικαίωμα της απεργίας ασκείται σύμφωνα με τους νόμους κάθε χώρας).

III) Αποτέλεσμα, Σημασία

Η απεργία αποτελεί «ιερό δικαίωμα» για τους εργαζομένους, αποτελεί μέσο πίεσης της εργοδοτικής πλευράς, αλλά και της κυβέρνησης (χωρίς βέβαια να στρέφεται ανοιχτά εναντίον αυτής). Η συμμετοχή σε νόμιμη απεργία έχει ως αποτέλεσμα την αναστολή των επιμέρους υποχρεώσεων των εργαζομένων και των εργοδοτών που πηγάζουν από την εργασιακή σχέση, των εργαζομένων για παροχή εργασίας και των εργοδοτών για την καταβολή του μισθού και την ασφαλιστική κάλυψη, κύριας και επικουρικής σύνταξης. Αυτό συμβαίνει, μια και η απεργία αποτελεί συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα.

IV) Φορείς

Φορείς του δικαιώματος της απεργίας σύμφωνα με το άρθρο 23§2 του Σ. είναι οι νόμιμα συνεστημένες συνδικαλιστικές οργανώσεις των εργαζομένων 31 (η διάταξη αναφέρει ρητά «η απεργία αποτελεί δικαίωμα και ασκείται από τις νόμιμα συνεστημένες συνδικαλιστικές οργανώσεις»). Σύμφωνα με το Σ. είναι και η διάταξη του ν.1876/1990 (άρθρο 4), η οποία αναφέρει και πάλι την απεργία ως δικαίωμα των συνδικαλιστικών οργανώσεων των μισθωτών. Ο νόμος 1264/1982 ,όμως, στο άρθρο 19, αναγνωρίζει το δικαίωμα της απεργίας και για τους ίδιους τους εργαζομένους .

Επομένως δεχόμαστε ως υποκείμενα του δικαιώματος της απεργίας και τις συνδικαλιστικές οργανώσεις, που έχουν την πρωτοβουλία άσκησης της και το δικαίωμα διεξαγωγής της (συλλογικό δικαίωμα), αλλά και τους εργαζομένους ξεχωριστά 32 (ατομικό δικαίωμα), μια και κάθε εργαζόμενος έχει το δικαίωμα να προσχωρήσει, να απόσχει ή να αποχωρήσει από απεργία που έχει κηρυχθεί νομίμως. Φορείς του δικαιώματος της απεργίας είναι οι εργαζόμενοι που είναι μέλη συνδικαλιστικών οργανώσεων (ημεδαποί και αλλοδαποί), όπως επίσης και οι μη συνδικαλισμένοι εργαζόμενοι, οι οποίοι ως προς την συμμετοχή σε νόμιμη απεργία εξομοιώνονται με τα μέλη των συνδικαλιστικών οργανώσεων.

Φορείς του δικαιώματος της απεργίας δεν μπορούν να είναι οι δικαστικοί λειτουργοί και οι υπηρετούντες στα σώματα ασφαλείας, μια και γι' αυτούς υπάρχει ρητή απαγόρευση στο εδ. β' του αρθ.23§2 του Σ. Οι δημόσιοι υπάλληλοι , οι υπάλληλοι των ΟΤΑ και των νπδδ, όμως , είναι υποκείμενα του δικαιώματος της απεργίας, για τους οποίους προβλέπονται απλώς περιορισμοί στο ίδιο άρθρο.

Όσον αφορά τώρα τους ελεύθερους επαγγελματίες και όσους γενικά δεν ασκούν εξαρτημένη εργασία, δεχόμαστε πως η ομαδική αποχή των προσώπων αυτών από τα καθήκοντά τους, δεν στοιχειοθετεί απεργία με την έννοια του αρθ.23§Σ. Τα ίδια ισχύουν και για τις «απεργίες» των φοιτητών, οι οποίες απλά αποτελούν τρόπους διαμαρτυρίας και μέσο άσκησης πίεσεως στην κυβέρνηση 33.

V) Αιτήματα

Το άρθρο 23 του Σ. αναφέρει ως σκοπό της απεργίας την διαφύλαξη και προαγωγή των οικονομικών και εργασιακών γενικά συμφερόντων των εργαζομένων 34. Το Σύνταγμά μας προστατεύει λοιπόν αποκλειστικά τις απεργίες με αυτά τα αιτήματα. Εργασιακά είναι τα αιτήματα της απεργίας, όταν έχουν να κάνουν με την ρύθμιση των όρων της εξαρτημένης εργασίας, την πρόσληψη, την αμοιβή την λύση της εργασίας, καθώς και τις συνθήκες παροχής της. Τα οικονομικά αιτήματα ταυτίζονται συνήθως με τα εργασιακά, κυρίως όταν αναφέρονται στην αμοιβή της παρεχόμενης εργασίας. Γενικότερα και τα αιτήματα αυτά έχουν να κάνουν με τους όρους και τις συνθήκες εργασίας, έστω και εμμέσως. Το άρθρο 19§1 του ν 1264/1982 προσθέτει στα παραπάνω αιτήματα της απεργίας τα συνδικαλιστικά και τα ασφαλιστικά. Τα συνδικαλιστικά αιτήματα έχουν να κάνουν με την συνδικαλιστική δράση των εργαζομένων, πχ η απαίτηση για σεβασμό και προστασία της συνδικαλιστικής ελευθερίας μέσα στην επιχείρηση, για μη απόλυση των μισθωτών λόγω της συνδικαλιστικής τους δράσης. Ασφαλιστικά είναι τα αιτήματα που έχουν να κάνουν με την κοινωνική ασφάλιση των εργαζομένων, η οποία όμως ρυθμίζεται κυρίως από το κράτος, αρθ.22§4 Σ. Αυτό σημαίνει πως απεργία με βασικά αιτήματα τα ασφαλιστικά είναι αμφίβολης νομιμότητας, σύμφωνα με το άρθρο 2§3 του ν. 1876/1990. Οι απεργίες με συνδικαλιστικά και ασφαλιστικά αιτήματα προστατεύονται αμέσως από τον ν.1264/1982.

VI) Είδη απεργίας

Η απεργία διακρίνεται σε διάφορα είδη, ανάλογα με την στρατηγική που χρησιμοποιείται, το αποτέλεσμα που επιδιώκει, ή και τον φορέα που αναλαμβάνει την ευθύνη της 35. Στο σημείο αυτό θα ερευνήσουμε ποια από τα είδη της απεργίας προστατεύονται από την συνταγματική διάταξη.

Η απεργία λοιπόν διακρίνεται σε διεκδικητική, προειδοποιητική, μερική, λευκή, αλληλεγγύης και διαμαρτυρίας, ενώ μπορεί να πάρει και την μορφή στάσης εργασίας ή και σαμποτάζ/μπούκοτάζ. Όλες αυτές οι μορφές απεργίας είναι θεμιτές και προστατεύονται στα πλαίσια της συνταγματικής κατοχύρωσης, αρκεί βέβαια οι απεργίες αυτές να μην είναι καταχρηστικές (άρθ.25§3 Σ., 281 ΑΚ)36. Οι απεργίες θα πρέπει να ασκούνται σύμφωνα με τα όρια που θέτει ο νόμος, η καλή πίστη, τα χρηστά ήθη και ο κοινωνικός/οικονομικός σκοπός του δικαιώματος 37, πχ ναι μεν η απεργία αποτελεί μέσο πίεσης της κυβέρνησης, η πίεση όμως αυτή δεν πρέπει να είναι υπέρμετρη, δεν πρέπει να αναδεικνύεται σε μέσο εκβιασμού της κυβέρνησης και των οργάνων της πολιτείας, να προβούν σε συγκεκριμένες ρυθμίσεις 38.

Όπως αναφέραμε παραπάνω, το Σ απαγορεύει την αδέσποτη απεργία, εκείνη που πραγματοποιείται χωρίς την καθοδήγηση κάποιας νόμιμα συνεστημένης συνδικαλιστικής οργάνωσης, προϋπόθεση, η οποία αναφέρεται ρητά στο άρθ.23§2Σ. Κατά την διάταξη αυτή απαγορεύεται επίσης και η πολιτική απεργία, της οποίας ουσιαστικός αποδέκτης είναι το κράτος και έχει ως σκοπό να κάμψει την νομοθετική, εκτελεστική ή την δικαστική εξουσία.

Το άρθρο 23§2Σ. δεν καλύπτει τέλος την απεργία, ως μέσο αντιστάσεως εναντίον κάθε προσπάθειας βίαιης κατάλυσης του Συντάγματος. Η απεργία αυτή ρυθμίζεται αποκλειστικά από το άρθρο 120§4 του Σ., το οποίο επιβάλλει μάλιστα αντίσταση με κάθε μέσο, επομένως και με απεργιακές κινητοποιήσεις κάθε μορφής.

VII) Περιορισμοί

Όπως αναφέραμε και παραπάνω για την συλλογική αυτονομία, το δικαίωμα της

απεργίας αναγνωρίζεται στο Σ. γενικά. Ο νομοθέτης έχει δικαίωμα να ρυθμίσει το καθεστώς της απεργίας με ειδικότερους νόμους, οι οποίοι θα εξειδικεύουν την συνταγματική επιταγή. Στους ειδικότερους αυτούς νόμους ο νομοθέτης θα καθορίζει τα όρια προστασίας του δικαιώματος, σύμφωνα πάντα με την φύση και τον σκοπό του, καθώς και τους επιμέρους περιορισμούς του, με βάση τα όσα αναφέρει σχετικώς το Σ. Τετοίος νόμος είναι και ο ν.1264/1982 .

A) Ως προς τους δικαστικούς λειτουργούς και τους υπηρετούντες στα σώματα ασφαλείας.

Η § 2 του αρθ.23 του Σ. περιέχει ρητή απαγόρευση του δικαιώματος της απεργίας για τους δικαστικούς λειτουργούς και για όσους υπηρετούν στα σώματα ασφαλείας 39. Η απαγόρευση αυτή ισχύει και για τους πολιτικούς δημόσιους υπαλλήλους των σωμάτων ασφαλείας, καθώς και για τους υπηρετούντες στο λιμενικό σώμα και τις ένοπλες δυνάμεις 40.

Στα πλαίσια των ειδικών σχέσεων , όπως είναι και η εργασιακή σχέση, είναι θεμιτοί κατ' αρχάς οι περιορισμοί, με την προϋπόθεση βέβαια να υπάρχει ρητή σχετική εξουσιοδότηση από το Σύνταγμα και οι περιορισμοί αυτοί να μην είναι αυθαίρετοι, να υπάρχουν δηλαδή συγκεκριμένοι λόγοι που τους στηρίζουν. Η απαγόρευση άσκησης απεργίας για τις κατηγορίες αυτές που αναφέραμε παραπάνω, τους δικαστικούς και τους υπηρετούντες στα σώματα ασφαλείας και τις ένοπλες δυνάμεις είναι εύλογη αν αναλογιστεί κανείς την φύση του λειτουργήματός τους και την σπουδαιότητα των εννόμων συμφερόντων που υπηρετούν, την δικαιοσύνη και την εθνική ασφάλεια.

B) Ως προς τους δημοσίους υπαλλήλους, υπαλλήλους ΟΤΑ, ΝΠΔΔ και σε επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας.

Η § 2 του αρθ.23 του Σ περιέχει επιφύλαξη υπέρ του νόμου για τους δημοσίους υπαλλήλους, τους υπαλλήλους των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ), των νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου (νπδδ) , καθώς και τους εργαζομένους σε επιχειρήσεις δημόσιου χαρακτήρα ή κοινής ωφέλειας, που η λειτουργία τους έχει ζωτική σημασία για την εξυπηρέτηση των βασικών αναγκών του κοινωνικού συνόλου. Για όλους αυτούς το δικαίωμα της απεργίας υπόκειται σε συγκεκριμένους περιορισμούς των ειδικότερων νόμων που ορίζουν την απεργία. Οι περιορισμοί βέβαια αυτοί δεν μπορούν να φθάνουν έως την κατάργηση του δικαιώματος της απεργίας ή την παρεμπόδιση της νόμιμης άσκησης της 41.

Όπως είπαμε και αμέσως παραπάνω, η εργασιακή σχέση είναι ειδική και συνεπώς δύνανται να της επιβληθούν περιορισμοί, υπό συγκεκριμένες πάντα προϋποθέσεις. Οι δημόσιες υπηρεσίες πρέπει να λειτουργούν συνεχόμενα και αδιάκοπα για να προσφέρουν κάθε στιγμή τις υπηρεσίες τους στους πολίτες (οι οποίοι δεν μπορούν να τις αναζητήσουν αλλού, λόγω του κρατικού μονοπωλίου). Το ίδιο ισχύει και για τις επιχειρήσεις που προσφέρουν υπηρεσίες ζωτικής σημασίας για το κοινωνικό σύνολο. Στο άρθρο 19 §2 του ν. 1264/1982 αναφέρονται περιοριστικά οι κατηγορίες των επιχειρήσεων που χαρακτηρίζονται ως επιχειρήσεις δημοσίου χαρακτήρα ή κοινής ωφέλειας, η λειτουργία των οποίων έχει ζωτική σημασία για την εξυπηρέτηση βασικών αναγκών του κοινωνικού συνόλου και άρα εμπίπτουν στους παραπάνω περιορισμούς. Ανάμεσά τους είναι τα νοσηλευτικά εν γένει ιδρύματα, οι επιχειρήσεις διύλισης και διανομής ύδατος, μεταφοράς προσώπων και αγαθών, τηλεπικοινωνιών, ταχυδρομείων, ραδιοφωνίας και τηλεόρασης, αποχέτευσης, αποκομιδής απορριμάτων καθώς και η Τράπεζα της Ελλάδος και η πολιτική αεροπορία. Πρωτοβουλία για την

κήρυξη της απεργίας στις επιχειρήσεις αυτές έχουν οι δευτεροβάθμιες ή τριτοβάθμιες οργανώσεις μετά από απόφαση γενικής συνέλευσης (άρθρο 30§8 εδ β'), οι οποίες υποχρεούνται να γνωστοποιούν τα αιτήματά της απεργίας τους και τους λόγους που τα θεμελιώνουν με έγγραφο που κοινοποιείται με δικαστικό επιμελητή στον εργοδότη ή στους εργοδότες, στο Υπουργείο, το οποίο ασκεί την σχετική εποπτεία και στο Υπουργείο εργασίας και μάλιστα 4 πλήρεις ημέρες πριν την κήρυξη της απεργίας (αντί των 24 ωρών που ισχύουν για τους υπόλοιπους), άρθρα 20§2 και 19§1 τελευταίο εδάφιο ν.1264/1982. Επίσης υποχρεούνται κατά την διάρκεια της απεργίας, εκτός από το προσωπικό ασφαλείας, να διαθέτουν και προσωπικό για την αντιμετώπιση στοιχειωδών αναγκών του κοινωνικού συνόλου, άρθρο 21§1 ν.1264/1982. Για τους δημοσίους υπαλλήλους ορίζει ξεχωριστά το άρθρο 30§7,8,9 του νόμου 1264/1982, στις ειδικές του διατάξεις. Και γι' αυτούς ισχύουν τα άρθρα 19 §2 και 20§2 του ν 1264/1982, δηλαδή η υποχρέωση για γνωστοποίηση των αιτημάτων της απεργίας 4 πλήρεις ημέρες πριν την κήρυξή της, ενώ συγχρόνως υποχρεούνται να διατηρούν, εκτός από το προσωπικό ασφαλείας, και προσωπικό για την κάλυψη των βασικών αναγκών του κοινωνικού συνόλου κατά την διάρκεια της απεργίας, άρθρο 30§7 και 21 ν 1264/1982 43.

Ε. Ανταπεργία

Τελευταίο σημείο που θα εξετάσουμε στην εργασία αυτή είναι η ανταπεργία και κατά πόσο εμπίπτει στην προστασία της συνταγματικής διάταξης του αρθ.23 Σ.

1) Έννοια

Με τον όρο ανταπεργία εννοούμε την απάντηση του εργοδότη στην απεργία των εργαζομένων του, την άρνησή του να αποδεχτεί την εργασία όλων των μισθωτών του ή κάποιας συγκεκριμένης κατηγορίας αυτών, με σκοπό την άσκηση πίεσης στην εργατική πλευρά, για την εξυπηρέτηση των συμφερόντων του. Η ανταπεργία δεν σημαίνει διακοπή της εργασιακής σχέσης μεταξύ εργοδότη-εργαζομένου, η εργοδοτική πλευρά έχει πρόθεση να αποδεχτεί ξανά τις υπηρεσίες των εργαζομένων της, όταν επιτευχθεί ο αγωνιστικός σκοπός και λήξει έτσι η ανταπεργία 44. Τα στοιχεία λοιπόν που απαρτίζουν την ανταπεργία είναι ο συλλογικός της χαρακτήρας, ο αγωνιστικός της σκοπός και η προσωρινότητά της.

Η ανταπεργία, όπως και η απεργία εμφανίζεται με ποικίλες μορφές, όπως μερική, προειδοποιητική, ανταπεργία για ορισμένες ώρες του ωραρίου και σημαίνει -όπως και η απεργία- αναστολή της εργασιακής σχέσης, έτσι ώστε ο εργοδότης δεν περιέρχεται σε υπερημερία και δεν οφείλει μισθούς.

Μάλιστα, η ανταπεργία που αναγνωρίζεται από το δίκαιο έχει καθιερωθεί να αποκαλείται και « αναστέλλουσα ανταπεργία » (στα γερμανικά, suspendierende Aussperrung⁴⁵).

Συνήθης τρόπος άσκησης της ανταπεργίας αποτελεί το προσωρινό κλείσιμο της επιχείρησης, ώστε να αποκλειστούν από την εργασία τους όλοι οι μισθωτοί -και οι μη απεργοί- και η άρνηση του εργοδότη να συμπράξει για την ομαλή προσφορά εργασίας των μισθωτών, πχ όταν απαιτείται να χορηγήσει στο προσωπικό τα μέσα και τα υλικά για την εκτέλεση της εργασίας τους.

Πολλές φορές η ανταπεργία στρέφεται κατά όλου του προσωπικού και μετά τη λήξη της απεργίας, όταν ο εργοδότης αρνείται τελειώς την εργασία του ή μέρους αυτού 46.

Η ανταπεργία εμφανίζεται με δυο μορφές, την επιθετική και την αμυντική.

Η επιθετική ανταπεργία συναντάται σπάνια, όταν δηλαδή ο εργατικός αγώνας ξεκινά από την εργοδοτική πλευρά, ώστε να αλλάξει τους όρους και τις συνθήκες εργασίας προς το συμφέρον της. Η πρωτοβουλία όμως για τις αγωνιστικές εργατικές κινητοποιήσεις ανήκει κατά κανόνα στους εργαζομένους, επομένως η ανταπεργία εμφανίζεται συνήθως ως αμυντική. Η μορφή αυτή της ανταπεργίας συναντάται όταν ο εργοδότης αντιμετωπίζει κάποιες μορφές απεργίας που αποβαίνουν πολύ βλαπτικές για την επιχείρησή του (π.χ μερική, λευκή, αφανής, ολιγόωρες στάσεις εργασίας, όπως και όταν απεργούν οι εργαζόμενοι σε νευραλγικά τμήματα της επιχείρησης, πχ το μηχανογραφικό τμήμα μιας τράπεζας). Στις περιπτώσεις αυτές η επιχείρηση ακινητοποιείται, δεν υπάρχουν κέρδη, κι όμως ο εργοδότης καλείται να πληρώσει τους μισθούς στο προσωπικό που (φαινομενικά) δεν απεργεί. Σε αυτή την περίπτωση η εργοδοτική πλευρά, χρησιμοποιώντας το αμυντικό μέσο της ανταπεργίας, μπορεί να αποκλείσει όλους τους εργαζομένους απ' την εργασία τους (και τους μη απεργούς), ώστε να μειώσει τη ζημία που επέρχεται σ' αυτή με την απεργία, αφού πλέον δεν θα είναι αναγκασμένη να καταβάλλει μισθούς 47.

II) Προϋφιστάμενο νομικό καθεστώς- Ξένες νομοθεσίες

Πριν το Σύνταγμα του 1975 και τον νόμο 1264/1982 η θεωρία και η νομολογία αναγνώριζαν την αμυντική ανταπεργία ως νόμιμο δικαίωμα της εργοδοτικής πλευράς 48.

Η αναγνώριση αυτού του δικαιώματος γινόταν με βάση την αρχή της « ισότητας των όπλων », σύμφωνα με την οποία η ανταπεργία λειτουργεί ως αντιστάθμισμα της απεργίας των μισθωτών , καθώς και το συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα της συνδικαλιστικής ελευθερίας (μισθωτών και εργοδοτών) που περιλαμβάνει και τα αγωνιστικά μέσα και των δύο, δηλαδή την απεργία και την ανταπεργία.

Με τη θέσπιση του Συντάγματος του 1975, αναγνωρίζεται ρητά στο αρθ.23§2 η απεργία, δεν περιέχεται όμως καμία αναφορά στην ανταπεργία. Με τον Ν.330/1976, αναγνωρίζεται η ανταπεργία ως νόμιμο δικαίωμα των εργοδοτών. Συγκεκριμένα αναφέρεται στο αρθ.32§3 ότι «οι διατάξεις του παρόντος κεφαλαίου (9ο για την απεργία) εφαρμόζονται αναλόγως και για εργοδότες ή εργοδοτικά σωματεία, σε περίπτωση ανταπεργίας».

Με τη διάταξη του αρθ.22§2 του Ν.1264/1982 σταματά η ανοχή της θεωρίας και της νομολογίας ως προς την ανταπεργία και ορίζεται ρητά ότι η ανταπεργία (λοκ-αουτ) απαγορεύεται⁴⁹. Ο Καθ. κος Δαγτόγλου βέβαια υποστηρίζει πως η διάταξη αυτή δεν μπορεί να εφαρμοστεί, μια και αντιβαίνει στην ΔΣΕ 87/1946 50. Η ΔΣΕ 87 κατοχυρώνει την συνδικαλιστική ελευθερία και το δικαίωμα συλλογικών εργατικών αγώνων και για τους εργαζομένους και για τους εργοδότες και δεσμεύει την χώρα μας (έχει μάλιστα τυπική ισχύ ανώτερη νόμου, άρθρο 28§1 Σ.), μια και την επικύρωσε με τον ν.4204/1961. Την ανταπεργία αναφέρει και το αρθ.6 του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη, το οποίο την αναγνωρίζει έμμεσα ως δικαίωμα , η Ελλάδα όμως δεν το έχει αποδεχτεί 51.

Όσον αφορά τώρα τα άλλα ευρωπαϊκά κράτη, ξεκινάμε από την Γερμανία, η οποία αναγνωρίζει την ανταπεργία ως δικαίωμα, εκτός από το τοπικό Σύνταγμα του Hessen που στο αρθ.29 την απαγορεύει, γεγονός που κρίθηκε από το γερμανικό ακυρωτικό ότι προσκρούει στο ομοσπονδιακό Σύνταγμα. Το ίδιο ισχύει και στα κράτη που ακολουθούν τους κανόνες του ελεύθερου εργασιακού αγώνα, πχ ΗΠΑ, Αυστρία, Ελβετία.

Στο γαλλικό δίκαιο δεν αναγνωρίζεται ούτε απαγορεύεται το δικαίωμα της ανταπεργίας, ο εργοδότης οφείλει κατ' αρχήν να αποδέχεται την εργασία των μη

απεργών και να τους καταβάλλει τις αποδοχές τους, εκτός κι αν συντρέχουν περιπτώσεις ανωτέρας βίας, που καθιστούν αδύνατη την απασχόληση του προσωπικού, όταν η επιχείρηση παραλύει εξαιτίας παράνομης απεργίας κι όταν η παράλυση αυτή θέτει σε κίνδυνο την ασφάλειά της ή αυτή του προσωπικού της. Προβλέπεται επίσης ο θεσμός της τεχνικής ανεργίας (chomage technique), κατά τον οποίο ο εργοδότης σε περιπτώσεις πυρκαϊάς, σεισμού, διακοπής ηλεκτρικού ρεύματος, ειδικών οικονομικών λόγων, δεν δύναται να αποδεχτεί την εργασία των μη απεργών, τους θέτει λοιπόν στην τεχνική ανεργία και έτσι δεν οφείλει πλέον μισθούς σε αυτούς.

III) Ανταπεργία και Σύνταγμα

Το Σύνταγμά μας δεν αναγνωρίζει ούτε κατοχυρώνει ρητά το δικαίωμα της ανταπεργίας, όπως αυτό της απεργίας στο αρθ.23§2.

Θα μπορούσε να υποστηριχτεί, όπως στη Γερμανία, πως η ανταπεργία βρίσκει έρεισμα στις συνταγματικές διατάξεις που κατοχυρώνουν τη συνδικαλιστική ελευθερία, στο Σύνταγμά μας στο αρθ.23§1. Η διάταξη αυτή αναφέρεται τόσο στους εργαζομένους όσο και στους εργοδότες, εγγυάται την ίδρυση των σωματείων τους και διασφαλίζει την ελεύθερη δράση τους, τη σύναψη ΣΣΕ και τα μέσα αγωνιστικής αντιπαράθεσής τους, όπως η απεργία. Επειδή η ανταπεργία αποτελεί μορφή της συνδικαλιστικής δράσης των εργοδοτών, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε πως καλύπτεται από το παραπάνω άρθρο, παρ'όλα αυτά όμως, αυτό δεν ισχύει. Σε αντίθεση με το γερμανικό Σύνταγμα που δεν κατοχυρώνει ιδιαίτερα την απεργία, αλλά την υπάγει στην γενική έννοια της συνδικαλιστικής ελευθερίας, το Ελληνικό Σύνταγμα κατοχυρώνει ειδικά στο αρθ.23§2 την απεργία, γεγονός που θα έκανε και με το δικαίωμα της ανταπεργίας, αν ήθελε να το προστατεύσει. Ο νομοθέτης όμως δεν ρυθμίζει ειδικά την ανταπεργία και δηλώνει έτσι την σαφή θέλησή του να μην προστατεύσει αυτό το δικαίωμα, επομένως η ανταπεργία δεν καλύπτεται ούτε από το αρθ.23§1. Πρέπει βέβαια να επισημάνουμε στο σημείο αυτό, πως Γερμανία και Ελλάδα, αποτελούν δυο διαφορετικές χώρες, στις οποίες ισχύουν διαφορετικές συνθήκες, όσον αφορά τον εργασιακό τομέα. Τα συνδικάτα στη Γερμανία διαθέτουν τεράστια δύναμη, ώστε δεν μπορεί να τα βλάψει η ανταπεργία, στην Ελλάδα όμως, όπου η εργοδοτική πλευρά έχει το «πάνω χέρι», όσον αφορά τον εργασιακό τομέα - αυτή υπαγορεύει συνήθως τους όρους και τις συνθήκες εργασίας- ο συνταγματικός νομοθέτης θεώρησε σκόπιμο να προστατεύσει την αδύναμη πλευρά των εργαζομένων, με το να καταργήσει την ανταπεργία. Με την απαγόρευση αυτή ευνοεί την απεργία των εργαζομένων και καθιστά περισσότερο δυνατή την επιτυχία της, ώστε να μπορούν οι εργαζόμενοι να βελτιώσουν την οικονομική και κοινωνική τους θέση.

Πολλοί υποστηρίζουν πως η ανταπεργία βρίσκει έρεισμα και στη γερμανική θεωρία της «ισότητας των όπλων», που στο Σύνταγμά μας στηρίζεται στο αρ.4, το οποίο κατοχυρώνει την αρχή της ισότητας. Η ισότητα των όπλων συναντάται με δύο έννοιες, την τυπική και την ουσιαστική. Τυπική ισότητα των όπλων σημαίνει πως οι δύο αντίπαλοι στον εργασιακό στίβο, εργαζόμενοι και εργοδότες, θα πρέπει να διαθέτουν αριθμητικά τα ίδια όπλα, έτσι ώστε να βρίσκονται στην ίδια θέση μεταξύ τους και έτσι να μην ευνοείται κανένας εις βάρος του άλλου. Σήμερα η τυπική ισότητα των όπλων έχει χάσει τη σημασία της και αναζητάται περισσότερο η ουσιαστική ισότητα. Σημασία έχει δηλαδή, όχι τόσο ποια ομάδα διαθέτει τα περισσότερα ή τα λιγότερα όπλα έναντι της άλλης, αλλά να υπάρχει ισορροπία δυνάμεων μεταξύ τους, δηλαδή οι εργοδότες και οι εργαζόμενοι να διαθέτουν την

ίδια περίπου δύναμη, ώστε να επηρεάζουν στον ίδιο βαθμό τις διαπραγματεύσεις, με βάση τα συμφέροντά τους. Όπως αναφέραμε και παραπάνω, στη χώρα μας δεν υπάρχουν ισοδύναμοι κοινωνικοί ανταγωνιστές, όπως προϋποθέτει η τυπική ισότητα των όπλων. Ισχύει η οικονομική και κοινωνική υπεροχή της εργοδοτικής πλευράς, η οποία συνήθως έχει και το «πάνω χέρι» στις διαπραγματεύσεις. Το μεγάλο όπλο της εργατικής πλευράς απέναντι στην εργοδοτική, αποτελεί η απεργία. Ο νομοθέτης έχοντας επίγνωση των στοιχείων αυτών απαγορεύει συνειδητά την ανταπεργία, ώστε να εξασφαλίσει την εξισορρόπηση των δυνάμεων των εργαζομένων και των εργοδοτών και να διασφαλίσει την δίκαιη έκβαση της διαπραγματευτικής διαδικασίας.

Εξάλλου, πρέπει να διευκρινίσουμε πως και το αρθ.4 του Συντάγματός μας δεν κατοχυρώνει μια τυπική ισότητα των πολιτών, αλλά την ουσιαστική ισότητά τους. Αυτό σημαίνει πως ο νομοθέτης δεν οφείλει να αντιμετωπίζει κατά τον ίδιο τρόπο εργοδότες και εργαζομένους, αλλά δικαιούται να κάνει κάποιες διαφοροποιήσεις μεταξύ τους, ευνοώντας κάποια πλευρά, με την προϋπόθεση βέβαια αυτές οι διαφοροποιήσεις να μην είναι αυθαίρετες, αλλά να δικαιολογούνται από ειδικούς λόγους γενικότερου κοινωνικού συμφέροντος ή από λόγους κοινωνικής σκοπιμότητας⁵².

Στο σημείο αυτό αξίζει να παραθέσουμε την άποψη του Τραυλού-Τζανετάτου⁵³, ο οποίος μιλά για «ψευτοϊσοροποποιητικό ρόλο της ανταπεργίας και για φορμαλιστικό, απατηλό χαρακτήρα της ισότητας των όπλων». Σύμφωνα με την παραπάνω άποψη, ο μισθωτός είναι «υπαρξιακά εξαρτημένος» από την απεργία στην οποία προβαίνει, γεγονός που αποδεικνύεται από τους κινδύνους και τις απώλειες που υφίσταται, δηλαδή την απώλεια του μισθού του (κατά κανόνα βασικής βιοποριστικής πηγής, αν όχι της μόνης), αλλά και τον κίνδυνο απώλειας της θέσης εργασίας του (τροποποιητική καταγγελία, ομαδικές απολύσεις, απολύσεις για οικονομικοτεχνικούς λόγους). Στην άλλη πλευρά είναι ο εργοδότης-επιχειρηματίας, ο οποίος κατέχει μια μονοπωλιακή εξουσία, οικονομική και κοινωνική ισχύ και ζημιώνεται κυρίως από τη μείωση των κερδών κατά το διάστημα της απεργίας, γεγονός που αποτελεί αμελητέα γι' αυτόν ζημία, την οποία μάλιστα μπορεί πολύ εύκολα να καλύψει με διάφορες μεθοδεύσεις. Αλλά και στην έσχατη περίπτωση, κατά την οποία η επιχείρηση θα κλείσει, ο εργοδότης επιχειρηματίας δεν αντιμετωπίζει ποτέ υπαρξιακό βιοτικό πρόβλημα. Επομένως βλέπει κανείς πως και χωρίς την απειλή της ανταπεργίας δεν ισχύει η ισότητα των κοινωνικών ανταγωνιστών, αλλά η κυριαρχία της εργοδοτικής πλευράς, η οποία πολύ εύκολα μπορεί να επηρεάσει τις διαδικασίες προς όφελός της. Η απαγόρευση αυτή, βέβαια, συνιστά περιορισμό της συνδικαλιστικής ελευθερίας των εργοδοτών, μια και περιορίζεται η ελευθερία δράσης τους. Εκτός από το αγωνιστικό μέσο της ανταπεργίας, αφαιρείται από την εργοδοτική πλευρά και η δυνατότητα πρόσληψης απεργοσπαστών, δύο βασικά όπλα απέναντι στην απεργία των εργαζομένων. Ο περιορισμός αυτός γίνεται συνειδητά από τον νομοθέτη και όχι αυθαίρετα, έτσι ώστε να επιτεθχθεί εξισορρόπηση των δυνάμεων εργαζομένων και εργοδοτών και να εξασφαλισθούν ισότιμες διαπραγματεύσεις.

Ο εργοδότης εξάλλου δεν μένει ανυπεράσπιστος απέναντι στην απεργία των εργαζομένων του, υπέρ του υπάρχει η διάταξη του άρθρου 656ΑΚ, ενώ μπορεί, επίσης, να επιδιώξει να κηρυχθεί η απεργία παράνομη ή καταχρηστική. Συμβαίνει επίσης κάποιες πολυεθνικές εταιρίες, οι οποίες διαθέτουν τεράστια οικονομική δύναμη (διεθνείς επιχειρήσεις ελαστικών, αυτοκινητοβιομηχανίες), να αντιμετωπίζουν την απεργία, η οποία πλήττει σημαντικά τα συμφέροντά τους, με την μεταφορά της επιχείρησης σε άλλη χώρα, ή να χρησιμοποιούν την απειλή αυτή, ώστε να αποτρέψουν το προσωπικό τους απ' το να απεργήσει ⁵⁴.

ΣΤ. ΕΠΙΛΟΓΟΣ – ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Στο άρθρο 23§1 του Συντάγματός μας κατοχυρώνεται ένα από τα βασικότερα ατομικά δικαιώματα, η συνδικαλιστική ελευθερία. Το δικαίωμα αυτό αναγνωρίζεται σήμερα από τα περισσότερα συντάγματα των σύγχρονων δημοκρατιών, αποτέλεσμα των μακροχρόνιων αγώνων και των δυναμικών κινητοποιήσεων του συνδικαλιστικού κινήματος, ήδη από τα τέλη του 18ου αιώνα.

Στα πλαίσια του άρθ.23§1 Σ. κατοχυρώνεται ο ελεύθερος συνδικαλισμός, το δικαίωμα των συνδικαλιστικών οργανώσεων (εργαζομένων και εργοδοτών) να υπάρχουν και να λειτουργούν, καθώς και το δικαίωμα των εργαζομένων, να ιδρύουν, να προσχωρούν, να αποχωρούν ή να μην προσχωρούν σε καμιά συνδικαλιστική οργάνωση. Η σημασία της συνδικαλιστικής ελευθερίας είναι τεράστια, βοηθά τον εργαζόμενο να διασφαλίσει την θέση εργασίας του, να βελτιώσει τους όρους και τις συνθήκες παροχής της, καθώς και την αμοιβή του, ενώ συνάμα αποτελεί σπουδαία εγγύηση της δημοκρατίας και της ελευθερίας εν γένει, μια και προάγει την κοινωνική ισότητα και θέτει τα θεμέλια για μια κοινωνία ίσων ευκαιριών. Στα πλαίσια της συνδικαλιστικής ελευθερίας προστατεύονται και τα «συναφή με αυτήν δικαιώματα», η συλλογική αυτονομία και η απεργία, η τελευταία μάλιστα και ρητώς στο άρθρο 23§2 Σ. Οι συνδικαλιστικές οργανώσεις μπορούν να διαμορφώνουν μόνες τους την δράση τους (χωρίς την παρέμβαση του κράτους), να συνάπτουν ΣΣΕ με τους εργοδότες, με τις οποίες διαμορφώνουν τους όρους και τις συνθήκες εργασίας τους, καθώς και να προβαίνουν σε απεργία, σε αγωνιστικές κινητοποιήσεις, με τις οποίες διεκδικούν την προστασία των δικαιωμάτων τους. Η απεργία αποτελεί «ιερό δικαίωμα» για τους εργαζομένους, το βασικότερο όπλο τους απέναντι στην παντοδυναμία της εργοδοτικής πλευράς. Η απεργία αυξάνει την διαπραγματευτική δύναμη των εργαζομένων και εξασφαλίζει ελεύθερες διαπραγματεύσεις. Απεργία από την πλευρά των εργοδοτών δεν είναι νοητή, μάλιστα απαγορεύεται ρητά από τον Ν.1264/1982 (αρθ.22§2). Αυτό αποτελεί νόμιμο περιορισμό του δικαιώματος της συνδικαλιστικής ελευθερίας των εργοδοτών και γίνεται έτσι ώστε να εξασφαλιστεί ισότητα των όπλων και ισότιμες διαπραγματεύσεις.